

Міністерство освіти і науки України
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Кафедра біології та хімії

«До захисту допускаю»

Завідувач кафедри біології та хімії,
кандидат біологічних наук, доцент

_____ Ірина БРИНДЗЯ
« _____ » _____ 2025 р.

**ЛІКАРСЬКІ РОСЛИНИ ПРИРОДНОЇ ФЛОРИ
ТЯЧІВСЬКОГО РАЙОНУ (С. ТАРАСІВКА)**

Спеціальність: 091 Біологія та біохімія

Магістерська робота

на здобуття кваліфікації – Магістр з біології за спеціалізацією
«Лабораторна діагностика біологічних систем»

Автор роботи Чендей Наталія Юріївна _____

підпис

**Науковий керівник кандидат сільськогосподарських наук,
доцент Павлишак Ярослава Ярославівна** _____

підпис

Дрогобич, 2025

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Кафедра біології та хімії

Зав. кафедрою

(підпис)

(дата)

ЗАВДАННЯ

на підготовку кваліфікаційної магістерської роботи

1.Тема Лікарські рослини природної флори Тячівського району (с.Тарасівка)

2.Керівник Павлишак Я.Я., кандидат сільськогосподарських наук, доцент

3.Студент Чендей Наталія Юріївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

4.Перелік питань, що підлягають висвітленню у кваліфікаційній роботі

- охарактеризувати фізико-географічні та кліматичні умови району дослідження;
- вивчити видовий склад лікарських рослин їх рясність та скласти конспект природної флори ;
- з'ясувати систематичну структуру, спектр провідних родин лікарських рослин; біоморфологічну та еколого-ценотичну структуру видів;
- проаналізувати властивості лікарських рослин за характером дії на організм людини.

5.Список рекомендованої літератури 1) Зузук Б.М., Зузук Л.Б. Ресурсознавство лікарських рослин. Вінниця: Нова книга, 2009. 144с. 2) Мінарченко В.М. Лікарські судинні рослини України (медичне та ресурсне значення). К.: Фітосоціоцентр, 2005. 324 с. 3) Мінарченко В.М., Середа П.І. Ресурсознавство. Лікарські рослини: навч.посіб. К.: Фітосоціоцентр, 2004. 71 с. 4) Роман Л.Ю. Ресурси Закарпаття: навчальний посібник. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2023. 240 с.

6.Етапи підготовки роботи _____

№	Назва етапу	Термін виконання	Термін звіту перед керівником, кафедрою
1.	Затвердження теми магістерської роботи, визначення мети та завдання	Вересень-жовтень	Жовтень 2024 р.
2.	Вивчення літературних джерел	Листопад-лютий	Березень 2025 р.
3.	Проведення досліджень	Травень–серпень	Вересень 2025 р.
4.	Опрацювання результатів досліджень	Вересень-жовтень	Жовтень 20225р.
5.	Оформлення роботи	Жовтень -листопад	Листопад 2025р.

Дата видачі завдання жовтень 2024 р.

Термін подачі роботи керівнику листопад 2025 р.

З вимогами до виконання кваліфікаційної роботи і завданням ознайомлений (а)

(підпис студента)

Керівник _____

Захист кваліфікаційної магістерської роботи

(тема роботи)

Оцінка за стобальною шкалою: _____

Оцінка за національною чотирибальною шкалою: _____

Коротка мотивація захисту:

_____	Голова ЕК _____	_____
Дата	підпис	прізвище, ім'я
	Секретар ЕК _____	_____
	підпис	прізвище, ім'я

АНОТАЦІЯ

Чендей Н. Лікарські рослини природної флори Тячівського району (с.Тарасівка)

Потенціал лікарської сировини становить важливу складову природно-рекреаційних ресурсів території та потребує поглибленого наукового вивчення. У зв'язку з цим наше дослідження спрямоване на обґрунтування потенціалу лікарської сировини Тячівського району.

У результаті проведеної інвентаризації флори за матеріалами власних експедиційних досліджень складено конспект дикорослих лікарських рослин, визначено їх систематичний склад – 76 видів, що належать до 32 родин і 75 родів. У кількісному співвідношенні значно переважає відділ *Magnoliophyta* - 72 види (94,8 %), зокрема клас *Magnoliopsida* 93,5 %. Найбільше лікарських рослин представлено в родинях *Asteraceae* – 15,8 %, *Lamiaceae* – 14,5 %, *Rosaceae* – 13,5 %. Здійснено біоморфологічний та еколого-ценотичний аналіз лікарських рослин.

ABSTRACT

Chendei N. Medicinal plants of the natural flora of the Tyachiv district (Tarasivka village)

The potential of medicinal plant raw materials constitutes an important component of the region's natural and recreational resources and requires in-depth scientific research. In this context, our research is aimed at substantiating the potential of medicinal raw materials in the Tyachiv district.

As a result of the conducted flora inventory based on original field research, a synopsis of wild medicinal plants was compiled, and their taxonomic composition determined – 76 species belonging to 32 families and 75 genera. In terms of quantitative representation, the division *Magnoliophyta* is predominant, comprising 72 species (94,8%), including the class *Magnoliopsida*, which accounts for 93,5 %. The largest number of medicinal plants is represented in the families *Asteraceae* – 15,8 %, *Lamiaceae* – 14,5 %, *Rosaceae* – 13,5 %. A biomorphological and ecological-cenotic analysis of medicinal plants was conducted.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1.АНАЛІЗ ТА РЕСУРСНЕ ЗНАЧЕННЯ ДИКОРΟΣЛИХ ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН УКРАЇНИ	9
1.1. Ресурсний потенціал дикорослих лікарських рослин.....	9
1.2. Сучасний стан використання лікарських рослин	13
1.3. Раціональне використання та охорона ресурсів лікарських рослин	15
РОЗДІЛ 2. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА РАЙОНУ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	19
2.1.Географічне положення та геоморфологія району.....	19
2.2.Грунтово-кліматичні умови	22
РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	25
3.1. Методика проведення досліджень	25
3.2. Конспект видів флори лікарських рослин.....	25
3.3. Аналіз систематичної структури лікарських рослин	30
3.4. Біоморфологічний аналіз	33
3.5. Еколого-ценотичний аналіз видів лікарських рослин.....	34
3.6.Поділ лікарських рослин за характером їх дії на системи організму.....	39
ВИСНОВКИ.....	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	46

ВСТУП

Актуальність теми. Природні ресурси економічно важливих видів, т.ч. лікарських в Україні є дуже великі. У природних місцезростаннях збирають близько 85 % лікарської рослинної сировини. Більша частина сировинно цінних видів поширена у лісових, чагарникових та лучно-чагарникових фітоценозах, у лучних фітоценозах близько 25 % [32].

Останніми роками в усьому світі спостерігається особливе посилення інтересу до цілющих особливостей рослин та зростання попиту на них. Дикоростучі лікарські рослини цінні своєю сировиною у виготовленні великої кількості ліків, спостерігається постійне зростання потреби в сировині останніми роками більш ніж на 25 % [1; 2]. Для лікувальних цілей залучають усе нові види рослин, з'явилися десятки нових лікарських препаратів рослинного походження [2]. На сьогоднішній час в сучасній медицині використовується понад 35 % лікарських препаратів рослинного походження, а в Україні цей показник навіть вищий – близько 40 %. Міністерство охорони здоров'я України рекомендує для користування більш як 260 видів рослин, що володіють цілющими властивостями [2].

Рациональне використання лікарських рослин базується на оцінці їх ресурсів у межах конкретної території та вивченні екологічних особливостей промислових видів на популяційному рівні для забезпечення їх охорони та безвиснажливого використання. Науково обґрунтована охорона лікарських рослин має бути комплексною, включати низку взаємопов'язаних заходів і буде ефективною лише за умови раціонального та ґрунтового їх вивчення. Необхідність дослідження екології видів дикорослої лікарської флори тісно пов'язана з проблемою збереження біорізноманіття, яку III тисячолітті усвідомило людство [11].

Для України одним з важливих регіонів заготівлі лікарських рослин є Закарпатська область. Закарпаття – це екологічно чиста територія, яка забезпечує фармацевтичну промисловість лікарською рослинною сировиною.

Але сировинні ресурси окремих лікарських рослин зазнають техногенного впливу, в результаті чого їх різноманітність збіднюється, а їх популяції в природних місцезростаннях зникають. Змінюється і флористичний склад біоценозів на території Тячівського району.

Тому спостереження за станом різноманіття дикорослих лікарських рослин та визначення їх видової різноманітності є актуальною проблемою. Проведення таких досліджень дозволяє об'єктивно оцінити наявні запаси природної фітосировини та розробити ефективні заходи з оптимізації її використання або охорони в перспективі. Потрібно раціонально використовувати масиви й зарості дикорослих лікарських рослин, щоб запобігти зменшенню їх запасів. Саме ці питання стосовно лікарських рослин й стали предметом нашого наукового дослідження.

Мета роботи. Вивчити лікарські рослини флори околиць села Тарасівка Тячівського району.

Об'єкт дослідження. Лікарські рослини флори околиць села Тарасівка Тячівського району.

Предмет дослідження. Видовий склад та еколого-ценотична структура лікарських рослин природної флори околиць села Тарасівка Тячівського району.

Завдання роботи:

✓ охарактеризувати фізико-географічні та кліматичні умови району дослідження;

✓ вивчити видовий склад лікарських рослин їх рясність та скласти конспект флори;

✓ з'ясувати систематичну структуру, спектр провідних родин лікарських рослин; проаналізувати розподіл видів за їх життєвими формами, та еколого - ценотичну структуру видів;

✓ проаналізувати властивості лікарських рослин за характером дії на системи організму.

Наукова новизна дослідження. Відомості про флору лікарських рослин Тячівського району за аналізом літературних джерел є фрагментарними та розрізненими. Переважна більшість з них не мали комплексного підходу до вивчення еколого-ценотичних особливостей, перспективи збереження, відтворення ресурсів. Вперше проведено дослідження лікарських рослин околиць села Тарасівка та встановлено видовий склад.

Практичне значення. Отримані результати можуть бути передані до навчальних установ для використання у освітньому процесі під час вивчення курсу біології, надані у формі рекомендацій до органів охорони навколишнього природного середовища та для укладання списків регіональних видів лікарських рослин. Результати досліджень можуть бути використані для написання наукових робіт.

Апробація результатів. Результати роботи були представлені та обговорені на наукових семінарах кафедри біології та хімії (квітень, 2025 р., вересень, 2025 р.), на звітній науково-практичній конференції здобувачів вищої освіти факультету здоров'я людини та природничих наук «Актуальні проблеми біології, екології, хімії та природничих наук» (квітень, 2025 р.).

Структура і об'єм роботи. Магістерська робота написана на 49 сторінках комп'ютерного набору і складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури із 48 позицій, містить 8 рисунків та 4 таблиці.

РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ ТА РЕСУРСНЕ ЗНАЧЕННЯ ДИКОРΟΣЛИХ ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН УКРАЇНИ

1.1. Ресурсний потенціал дикорослих лікарських рослин

Лікарські рослини – є головним джерелом сировини для фармацевтичної, харчової, косметичної промисловості. Ефективність використання лікарських рослин у різних країнах світу є неоднаковою. Слід зазначити, що понад 70 тис. видів лікарських рослин використовує світова народна медицина. Світовий ринок лікарських та ароматичних рослин поповнюється цінними рослинними видами з Китаю, Франції, Німеччини, Італії, Японії, Іспанії, Великобританії та США. Проте ресурси лікарських рослин не рівномірно поширені у всьому світі. Так, найбільша кількість лікарських рослин знаходиться у Китаї (11,1 тис.) та Індії (7,5 тис.) [10]. Медицина Індії використовує 90 % сировини дикорослих лікарських рослин. Основними лікарськими культурами, що використовуються у великих об'ємах, є опіум, сена, псиліум. Відомо, що уряд цієї країни підтримує сектор лікарського рослинництва за допомогою програми «Збереження, розвиток та сталий менеджмент лікарських рослин» [10].

До флори судинних рослин України входить понад 5 тис. видів, з яких близько 250 офіційно класифікуються як лікарські (офіцинальні) [28].

Майже 1100 видів флори України містять біологічно активні речовини та використовуються в народній медицині. Сировину деяких із них у світовій практиці застосовують для виготовлення лікарських препаратів. Наприклад, росичка круглолиста (*Drosera anglica* Huds.) є офіцинальною у Франції, Нідерландах, ожина сиза (*Rubus caesius* L.) у Чехії, а мильнянка лікарська (*Saponaria officinalis* L.) – у Франції, Німеччині [10].

Офіцинальні лікарські рослини – це види, які включені до державної фармакопеї, що мають фармакопейну статтю та дозволені до застосування в офіційній медицині для виготовлення лікарських препаратів [7].

Сировина багатьох рослин, яку реалізують через аптечну мережу, не внесена до Державного реєстру лікарських засобів через недостатню фармакологічну вивченість (наприклад, *Potentilla alba* L., *Hedera helix* L., *Calluna vulgaris* L., *Veronica officinalis* L., види *Rubus*) або обмежені природні запаси цих видів. До таких належать види родини *Orhidaceae*, які містять салеп – біологічно активну речовину. Оскільки всі дикорослі види цієї родини є рідкісними та занесені до Червоної книги України, заготівля сировини в природних умовах суворо заборонена. З лікувальною метою використовують бульбокорені, вирощені на спеціальних плантаціях [7].

В Україні з 2219 видів лікарських рослин, що застосовуються у народній та ветеринарній медицині, близько 10 % (244) становлять культивовані й інтродуковані, тоді як решта – дикорослі [31].

Із 244 видів культивованих рослин: 32 належать до сільськогосподарських культур, 29 – до плодово-ягідних, 150 – вирощуються з метою одержання лікарської сировини, решта зростає в садах і парках [2].

Біорізноманіття – одна з вагомих складових частин збалансованого розвитку людства, його збереження, відтворення й збагачення, що належить до найважливіших завдань сучасності. Розв'язання проблеми збереження біорізноманіття вбачаємо не лише в пасивних формах охорони довкілля, а й у невиснажливому використанні й відтворенні біологічних ресурсів [45].

Ліки на основі рослинної сировини (понад 40 %) постійно збільшуються, через те, що не викликають побічних явищ. Рослинна сировина має великі переваги перед синтетичною, оскільки легше засвоюється організмом, не викликає алергічних реакцій та складних побічних ефектів на стан здоров'я. Але все таки у медичній практиці застосовують значно менше видів лікарських рослин – не більше двох-трьох десятків. Це відзначається різними чинниками:

Через недостатність вивчення лікарських рослин. На сьогоднішній час люди мають низький рівень знань про лікарські рослини, та рослини взагалі. Це приводить до негативних наслідків. Щораз надходять повідомлення про

нешасні випадки від самолікування рослинами та невмілого користування жалкими рослинами.

Техногенний фактор – рубки лісів, розорювання та освоєння природних угідь, порушення правил і термінів збору фітосировини на сьогодні природні запаси багатьох видів лікарських рослин дуже скоротилися. Багато цінних промислових видів стали рідкісними у природі і втратили сировинне значення.

Повномасштабне вторгнення росії до України також завдає та продовжує завдавати величезної шкоди природі, яка є середовищем існування для тисячі видів рослин і тварин. Внаслідок вибухів боєприпасів і лісових пожеж у довкілля – повітря, ґрунт і водойми – потрапляють шкідливі речовини, які негативно впливають на здоров'я людей, рослинний і тваринний світ. Війна загрожує втратою до 35 % біорізноманіття Європи. Бойові дії спричиняють пожежі, які знищують степові й лісові екосистеми, а також рідкісні види рослин. Слід зазначити, що ці території мають важливе значення для захисту біорізноманіття та збереження клімату. Воєнні дії на сході України теж спряють різкому скороченню промислових запасів сировини [5].

На території України лікарські рослини поширені нерівномірно. Це пов'язано з ґрунтово-кліматичними умовами. На усій території України поширено лише 169 видів дикорослих лікарських рослин. Здебільшого це широкоареальні види синантропної флори: *Arctium* L., *Artemisia* L., *Atriplex* L., *Carduus* L., *Chenopodium* L., а також *Centaurea cyanus* L., *Chelidonium majus* L., *Conium maculatum* L., *Cichorium intubus* L., *Daucus carota* L., *Tussilago farfara* L. тощо. Розподіляються по території України нерівномірно: більша частина відсутня або трапляється зрідка у високогірних районах Карпат та Степу. Сировинна значущість даних видів складає від 10 % до 50 % площі поширення виду [16; 44].

Полісся та Лісостеп є зоною для багатьох дуже поширених видів. Сюди належать: *Chelidonium majus*, *Cichorium intybus*, *Alnus glutinosa* (L.) Gaertn, *Artemisia vulgaris* L., *Betula pendula* Roth, *Capsella bursa-pastoris* та ін.

Найбільша видова різноманітність (1337 видів) лікарських рослин зосереджена в лісостеповій зоні. Це здебільшого вузьколокальні чи заносні види, зокрема: *Hyssopus cretaceus* Dubjan, *Dianthus eugeniae* Kleop., *Draba sibirica* тощо. На лівобережжі росте майже на 100 видів менше, ніж на правобережжі лісостепу. Сировинна цінність лікарських рослин, у правобережних районах Лісостепу складає 76 видів, у лівобережних районах – 55 видів. Ландшафти лівобережного Лісостепу є рівнинними і вони є сприятливими для господарського використання. Серед великої кількості лікарських рослин сировинну значущість мають види: *Rhamnus cathartica* L., *Thymus marchallianus* Willd, *Artemisia annua* L. [16].

Друге місце за різноманітністю займає Полісся (965 видів). Ресурсний потенціал лікарських рослин Полісся зосереджений в основному у правобережних районах. Тут сприятливі природні умови та велика площа угідь. Серед величезної видової різноманітності лікарських рослин які зростають в Україні, 10 видів поширені лише на Поліссі, найбільше – на Правобережжі [16].

Одним з найцінніших екологічно чистих сировинних регіонів України є Карпати, найменше трансформований рослинний покрив. Поширено понад 741 видів лікарських рослин. На Прикарпатті поширено 847 видів, на території Закарпатської області – 812 видів лікарських рослин.

Заготовляють для потреб медицини сировину 40 дикорослих видів. Основними сировинними видами є: *Alchemilla flabellate* Bus., *Aruncus dioicus* Fernald, *Centaurea phrygia* L., *Hypericum maculatum* Crantz [16].

Велика видова різноманітність лікарських рослин (896 видів) властива для степових районів України. У зв'язку з високою господарською освоєністю території ресурсний потенціал у більшості з них обмежений.

Пануючими видами є *Sambucus nigra* L., *Hypericum perforatum* L., *Thymus dimorphus* Klokov [16].

1.2. Сучасний стан використання лікарських рослин

Серед численних хімічних сполук, які виробляють рослини, виділяють біологічно активні та супутні. Найціннішими є саме біологічно активні сполуки, оскільки вони мають лікувальні властивості та застосовуються в медицині, містяться в рослинах зазвичай у невеликій кількості. Рослини як лікарська сировина має дві форми використання: у рослини використовується окрема частина фітомаси: листя, квіти, плоди, проте сама рослина не пошкоджується і залишається існувати; при заготівлі сировини рослину використовують повністю, або проходить її знищення через заготівлю підземних органів [7; 14].

Поділяють умовно лікарські рослини на три групи: офіційальні (найбільш вивчені і дозволені до використання як лікарські); неофіційальні (не внесені до Державної фармакопеї України, але широко використовуються) та лікарські рослини народної медицини. Офіційальних лікарських рослин у медицині не більше 200 видів. До неофіційальних лікарських рослин та лікарських рослин народної медицини належить декілька тисяч видів [3; 7].

Упродовж багатьох років лікарські рослини були єдиними засобами зцілення людини від недуг. Тисячоліттями людина застосовує рослини у боротьбі із хворобами. Люди часто навіть не здогадуються про лікарські властивості рослини. Рослини завдяки багатому хімічному складу вітамінів, органічних кислот, ефірних олій, макро- та мікроелементів, пектинів, антиоксидантів та інших діючих речовин можуть використовуватися для лікування багатьох хвороб. Більшість рослин діють поступово, м'яко, на відміну від штучно синтезованих сильнодіючих аптечних препаратів, відповідно застосування розтягується на тривалий час [3; 41; 42].

На даний час ринок лікарських рослин є нестабільний. Весь час змінюється попит на сировину, це залежить від терміну зберігання сировини та від запиту компаній-закупівельників. Слід зазначити, що застосування лікарських рослин залежить від фізіологічно активних речовин. Вміст цих речовин у різних органах рослини варіюється залежно від умов вирощування, часу доби, погодних умов та інших екологічних чинників.

Потрібно сказати, дуже легко більшість таких речовин легко руйнується під дією високої температури та сонячного світла. Окрім того, атмосферні опади з надземних органів вимивають речовини. Усі ці фактори потрібно враховувати при заготівлі сировини [7].

За даними Інституту агроєкології і природокористування НААНУ [11] у великих обсягах вирощують такі лікарські рослини: *Melissa officinalis* L., *Althaea officinalis* L., *Nepeta cataria* L. *Chamomilla recutita* L., *Origanum vulgare* L., *Thymus vulgare* L., *Bidens tripartita* L., *Silybum marianum* L., *Echinacea purpurea* L., *Calendula officinalis* L., *Mentha piperita* L., *Salvia officinalis* L., *Valeriana officinalis* L.

Як відмічає Губаньов О. на сьогоднішній час вирощується в Україні 25-30 видів лікарських рослин, при кількості більше як 6000 видів. Серед культур є такі, сировину яких заготовляють по 200-300 кг оскільки промисловості не цікаві, але є ті що заготовляють тонами [10].

Упродовж 2014-2017 рр. за статистичними даними виробництво лікарських рослин в Україні на 14,1 % скоротилося, посівні площі на 36 %. Найбільший спад за період 2006-2017 рр. збору дикорослих лікарських рослин відбулося у 2014 р. що становило 3,6 тис.тонн. Потім пішла тенденція збільшення обсягів сировини. Так, дані досліджень показують, що у 2017 р. цей показник склав у 5,3 тис.тонн, що 47 % більше, як у 2014 р. Україна втратила у 2014 р. найбільшого виробника, який знаходиться в Криму фіторадгосп «Райдуга». На виробництво лікарських рослин та їх обсяг дуже вплинула війна. Це відповідно негативно відбилося на динаміці. Якщо площа

лікарських рослин складала у 2016 р. 60,7 тис.га, то на даний час 4,1 тис. га [33].

Систематично вирощують в Україні лікарські рослини за оцінками спеціалістів 10 компаній, під загальною площею 2 тис.га. Але у певні роки площі під відведені культури можуть мінятися в межах 0,5-100 га [33].

Упродовж останніх 10 років в Україні тай у світі існує постійно попит на лікарську сировину. Частка медичних препаратів, за оцінкою експертів виготовляється з сировини рослин та досягає до 30-50 % обсягу ринку фармацевтичної промисловості. Кожен рік в Україні таких препаратів реалізується на 15-20 % все більша кількість, тенденція в останні роки відзначається позитивною динамікою [33]. Ресурсні дослідження в лабораторії ботанічного ресурсознавства Інституту ботаніки імені М.Г. Холодного НАН України здебільшого зосереджені на видах рослин імуностимулюючої, протизапальної, радіопротекторної дії: *Origanum vulgare* L., *Symphytum officinale* L., *Sambucus nigra* L., *Polygonum bistorta* L., *Acorus calamus* L., *Galium verum* L., *Sedum acre* L. [16].

Проводяться дослідження з виявлення запасів лікарських рослин, які сприятимуть вирішенню дефіцитних цінних видів: *Thymus* L. – 15 видів, *Helichrysum* Mill. – 5 видів, *Hypericum* L. – 12 видів, *Achillea* L. – 12 видів тощо. Здійснюють моніторинг стану сировинних видів, складають картосхеми знаходження видів та описують вплив екологічних факторів на динаміку ресурсів [16].

1.3. Раціональне використання та охорона ресурсів лікарських рослин

Невиснажливе використання та збереження ресурсів в різних регіонах на даний час займає чільне місце у системі охорони природи, що є складовою для вирішення проблем сталого розвитку суспільства. Обов'язкова умова переходу держави на шлях сталого розвитку – це відновлення ресурсів та

управління їх збалансованим використанням. Встановити правила і межі невиснажливого використання природних ресурсів – є основним з механізмів регулювання у сфері природокористування [14; 16].

До природних причин зменшення біорізноманіття можна віднести: зміни клімату, хвороби, екологічні катастрофи тощо. Негативний антропогенний вплив на рослинний світ відбувається внаслідок незаконної вирубки лісу, прямого чи опосередкованого знищення деревостанів або трав'янистих рослин, витоптування, перевипасання, розпалювання багаття у невизначених для цього місцях (як наслідок пожежі), пошкодження рослин чи гілок дерев під час збирання ягід, лікарських рослин, тощо [17].

Господарська діяльність людини та рекреаційне навантаження на фітоценози біля населених пунктів призводить до зменшення чисельності видового різноманіття лікарських рослин. Рослинний покрив змінюється під впливом вирубки лісів, випасання худоби, спалювання сухостою більше, ніж через природні фактори (грунтові, геологічні, кліматичні).

Серед судинних рослин України (6086 видів), дикорослі налічують 5400, які підлягають охороні – 535 видів, занесені до Червоної книги України – 439 видів, лікарські цінні 73 види. Лікувальними властивостями володіють більш як 1000 судинних рослин України [28]. Для раціонального використання та охорони лікарських рослин, які поширені в різних регіонах України, розроблені природоохоронні заходи, що забезпечують їх бережливе застосування та відновлення. Це відбувається через конкретні механізми, до яких відносяться передусім законодавчі і нормативно-правові норми [45]. Питання охорони, раціонального використання та відтворення рослинного світу в Україні регулюються Конституцією України, законами України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про природно-заповідний фонд України», а також Лісовим кодексом України [45]. У 2000 році, за ініціативою Міністерства екології та природних ресурсів України, відповідно до Закону України «Про рослинний світ», було створено Державний кадастр рослинного світу, що є основою охорони та захисту

різноманітності груп рослин: кормових, харчових, лікарських, ефіроолійних тощо.

Згідно із Законом України «Про рослинний світ», заготівля лікарської рослинної сировини здійснюється на підставі спеціальних дозволів, якими також встановлюються відповідні ліміти. Заготовлена сировина входить до державного фонду природних лікарських ресурсів [18]. Неконтрольований збір з року в рік, недотримання правил збирання на одних і тих же масивах призводить до зменшення чисельності видів.

Через надмірну експуатацію в окремих районах дуже багато цінних лікарських рослин (конвалія травнева, пізньоцвіт осінній, тирлич жовтий, любка дволиста) знаходяться під загрозою зникнення та занесено до Червоної книги України.

Відновити та зберегти такі цінні зникаючі види можна лише створювати об'єкти природо-заповідного фонду. Але один з дієвих способів зберегти лікарські рослини – це вирощування їх в культурі. Дотримуючись правил заготівлі рослинної сировини в біогеоценозах не порушується рівновага та відновлюється швидко біомаса. Заготовляючи сировину кожен повинен знати правила (певні строки, нагромадження максимального вмісту певних сполук), щоб природні фітоценози не були понівеченими та спустошеними.

Зелена маса зрізується так, щоб цілими залишалися нижня частина пагонів та коренів (звіробій, материнка), вони після обрізки швидко відростають та цвітуть [16].

Основними пріоритетними видами лікарських та харчових рослин, що потребують уваги щодо збирання ресурсної кадастрової інформації це: валеріана лікарська (*Valeriana officinalis* L.), вовчуг польовий (*Ononis arvensis*), арніка гірська (*Arnica montana* L.), бобівник трилистий (*Menyanthes trifoliata* L.), бузина чорна (*Sambucus nigra* L.), буркун лікарський (*Melilotus officinalis* (L.) Pall.), аїр, лепеха звичайна, (*Acorns calamus* L.), астрагал шерстистоквітковий (*Astragalus dasyanthus* Pall.), клейка (чорна) (*Alnus glutinosa* (L.) Gaertn.), багно звичайне (*Ledum palustre* L.), барвінок малий

(*Vinca minor* L.), береза повисла (*Betula pendula* Roth), брусниця (*Vaccinium vitis-idaea* L.) [16].

Щоб відновити і зберегти запаси дикорослих лікарських рослин потрібно дотримуватись правил:

- малопоширені цінні види потрібно заготовляти раз на три роки, при цьому не більше 75 % запасу використовувати;

- зрізати лише надземну масу коли підземні органи не мають лікарського застосування. Слід враховувати, що при заготівлі не повинно перевищувати 25-30 % біологічного врожаю;

- щоб вид мав природне поширення, потрібно залишати маточники (добре розвинені екземпляри);

- при заготівлі як лікарської сировини-листіків: на пагоні лишають не менше 25-30 %;

- при рубці дерев та кущів заготовляють кору та бруньки;

- після досягання насіння збирають бульби, кореневища, цибулини, корені, а рослини які розмножуються тільки вегетативно, потрібно залишити велику частину підземних органів.

Для відтворення місцезростань лікарських рослин доцільно:

- організовувати у місцевих лісництвах заповідні ділянки лікарських рослин, які потім будуть використовуватись;

- окремі види лікарських рослин підсівають (на балках, вигонах);

- забороняють сінокосіння, зривання квітів на букети, масове випасання худоби [17].

Для того, щоб збільшити кількість збору рослинної сировини потрібно проводити окультурення природних заростей та переводити їх у промислові ділянки. Слід зазначити, що у збереженні та раціональному використанні лікарських рослин, впершу чергу рідкісних, є природоохоронна пропаганда про правильну організацію збирання рослин та їх розмноженні. Доцільно використовувати засоби масової інформації, лекції, круглі столи тощо [16; 17].

РОЗДІЛ 2. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА РАЙОНУ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Географічне положення та геоморфологія району

Закарпатська область – є однією з найменших (за площею і за чисельністю) і наймолодших областей України. Закарпатська область, розташована на крайньому заході України, має площу 12,8 тис.км², що становить 2,1 % від загальної площі країни. Вона межує з чотирма державами – Угорщиною, Польщею, Словаччиною та Румунією – і вирізняється унікальним природно-географічним та історико-культурним різноманіттям.

Протяжність кордонів Закарпатської області становить 460 км. На півночі та північному сході вона межує з Львівською (85 км) та Івано-Франківською (180 км) областями [8; 13; 21].

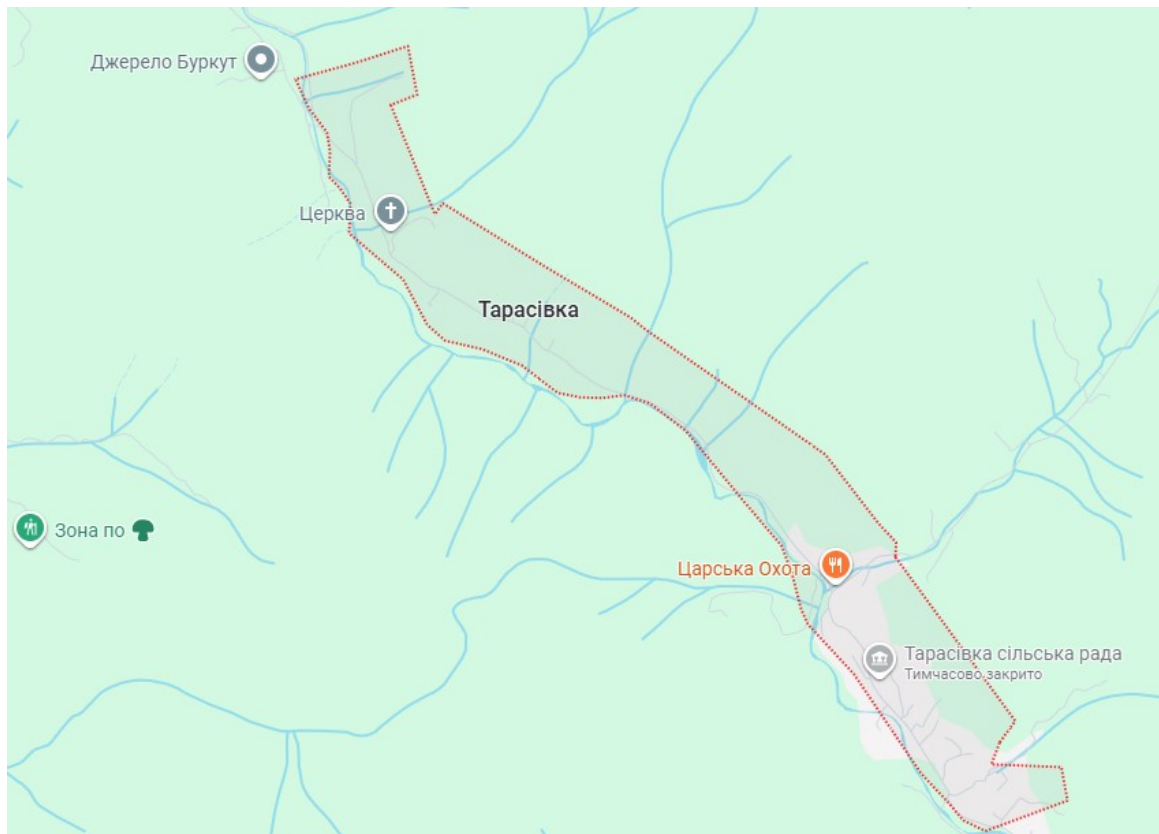

Рис.1. Карта-схема району дослідження щодо районного центра – м. Тячів

Закарпаття охоплює Потиську (Закарпатську) низовину та частину Східних Карпат – дві різні географічні краї. Потиська низовина охоплює близько 15 % території Закарпаття. Вона являє собою алювіальну рівнину з м'яко хвилястим рельєфом, місцями заболочену, з окремими острівними вулканічними горами. Ця частина Закарпаття, разом із передгір'ям Карпат, є найродючішою та найсприятливішою для господарства завдяки рівнинному рельєфу, м'якому клімату й якісним ґрунтам [8; 21; 30].

Карпатська частина Закарпаття характеризується типовою для Східних Карпат смуговою будовою – чергуванням високих поздовжніх гірських хребтів і міжгірських знижень. Гуцульські Альпи займають найсхіднішу частину закарпаття. Їхні поздовжні хребти розчленовані поперечними притоками Тиси, які поєднують гірські райони області в єдину географічну структуру.

Західне Закарпаття (Пряшівщина) переважно входить до складу Низького та Західного Бескиду. Верховинський Вододільний хребет Карпат (800-2000 м н.р.м.) розмежовує басейни Дунаю та Дністра. Говерла (2061 м) – найвища вершина не лише області, а й усієї України [8].

На південь від Вододільного хребта простягається Полонинський хребет із типовим середньогірським рельєфом, у якому переважають вершини висотою 1200-1500 м. Дуже круті, лісисті схили; подекуди на них трапляються скелясті урвища. У цих горах переважають букові та смерекові ліси, а також багаті субальпійські луки [19; 30].

Вулканічні Карпати, що височіють на південний захід від Полонинського хребта, мають вершини заввишки 700-900 м. Передгірська низинна частина області є складовою північно-східної Середньодунайської (Закарпатської) низовини. Висоти коливаються в межах 100-120 м, а поверхня має незначний ухил у бік річки Тиси. Найнижча точка розташована поблизу села Руські Геївці Ужгородського району – 101 м над рівнем моря.

Закарпаття – область із найбільш гірським рельєфом в Україні. Близько 80% території області входить до Карпатської гірської системи. До

мальовничих високогірних і середньогірних масивів Український Карпат належать Верховинський хребет, Горгани, Полонинський хребет і Рахівський масив. Вулканічні Карпати є природною межею між закарпатською областю та іншими територіями України. Закарпаття - один із найзалісненіших регіонів не тільки України, а й усієї Східної Європи [38].

Ліси вкривають 52 % території області. Це - унікальні екосистеми дубово-букових і хвойних пралісів, які охороняються державою та використовуються переважно для розвитку екологічного туризму [6; 11].

Закарпаття відоме своїми численними водними ресурсами: річками, озерами, водоспадами. В області нараховується понад 9 тисяч річок, сумарна довжина яких становить майже 20 тисяч кілометрів. Серед них вирізняються чотири головні річки: Тиса, Боржава, Латориця й Уж. Тиса – одна з найбільших річок області – починається на її сході. Річка Тиса утворюється в районі міста Рахів унаслідок злиття двох гірських річок – Чорної та Білої Тиси. Тиса тече у західному напрямку, частково вздовж кордону з Румунією та Угорщиною, вона на території Закарпаття приймає праві притоки: Тересву, Смикаю, Ріку і Боржаву. Річки Латориця й Уж, злившись на території Словаччини з Лаборцем і Ондавою, утворюють Бодрог, який також впадає в Тису [22; 40].

Найбільше озеро Закарпаття – Синевір. Воно утворилося близько 10 тисяч років тому на висоті 989 м над рівнем моря, має площу 7 га та максимальну глибину 27 м. Найбільший гірський водоспад – Войводин, а найвищий – Трофанець [40].

Тячівський район є найбільшим за площею та розташований у південно-східній частині Закарпатської області. Його протяжність з півдня на північ становить близько 100 км, а зі сходу на захід -40 км. Площа району - 1818 км², тобто 14 % загальної території області. Населення – майже 172 тис чоловік. На Тячівщині проживають представники майже трьох десятків різних національностей. Переважну більшість складають українці – 79 %, румуни – 10,6 %, угорці – 3,4 % та інші [40].

Тячівський район на півдні межує з Румунією, а також з Хустським (на Заході), Рахівським (на Сході), з Міжгірським (на Північному-Заході) районами закарпатської області та Івано-Франківською областю (рис. 1).

2.2. Ґрунтово-кліматичні умови

Формування ґрунтового покриву Закарпатської області відбувалося під впливом живих організмів на гірських материнських породах за умов різного клімату, зволоженості та рельєфу. Сучасні ґрунти сформувалися впродовж усього голоценового періоду. У гірській частині Закарпаття переважають бурі гірсько-лісові ґрунти (буроземи), які є фоновим типом для цієї території [38]. Ці ґрунти сформувалися на схилах гір у межах лісового поясу – від їх підніжжя до висот 1100-1200 м у східній частині Закарпаття. Їхньою материнською породою є алювіально-делювіальні відклади флішу, кристалічних порід та магматичних утворень. Переважно внаслідок вивітрювання цих порід утворюються суглинки; супіски та піски виникають лише з грубозернистих пісковиків. У бурих гірсько-лісових ґрунтах вміст гумусу у природному (лісовому) стані становить 10-15 %, тоді як під вторинними луками – лише 5-7 %. У неокультурених ґрунтах гумусового горизонту актуальна кислотність ґрунтового розчину часто сягає рН -4,0. Для буроземів характерна висока забезпеченість валовими формами поживних елементів, зокрема фосфором. У долині Тиси поширені глибокі дерново-підзолисті глеєві ґрунти, сформовані на алювіальних відкладах різного гранулометричного складу – гальці, пісках і супісках. Через неглибоке залягання ґрунтових вод нижні горизонти олесних ґрунтів часто оголюються. Такі ґрунти характеризуються низьким вмістом гумусу (1,8-2,0 % у верхньому шарі), високою кислотністю та відсутністю структури, що ускладнює їхній водно-повітряний режим. Ґрунти характеризуються низьким вмістом доступних форм азоту й фосфору, натомість забезпеченість калієм є дещо вищою [38].

Клімат Закарпаття помірно континентальний, з амплітудою температур, більшою, ніж у Західній Європі: зими холодніші, а літо тепліше. Найнижчі температури фіксуються у високогір'ї Свидовця, Чорногори та Горган. У південно-західній частині області, яка перебуває під впливом повітряних мас із південного сходу України, спостерігаються найвищі літні температури. Середні річні амплітуди температур становлять 20-25⁰С, середньодобові – 15-20⁰С [25; 26].

На клімат регіону значний вплив має також вологе повітря, що надходить із Атлантики. Карпатський регіон характеризується достатнім і місцями надмірним атмосферним зволоженням: кількість опадів коливається від 665 мм на рівнинах до 1600 мм на рік у гірських районах. Значна кількість опадів створює сприятливі умови для формування високопродуктивних букових, мішаних і буково-ялицево-смерекових лісів. Ці лісові екосистеми відіграють важливу роль у регуляції водного й температурного режимів та забезпечують екологічну стабільність ландшафтів. Аналіз метеорологічних показників на станціях Делятин, Микуличин, Ясеня та Луги демонструє чіткий прояв бар'єрного ефекту у розподілі атмосферних опадів [25].

Хоча значна частина опадів припадає на зливи з грозами, для цього регіону більш характерні тривалі моросливі дощі. Рівень вологості повітря значною мірою визначається температурою та кількістю опадів. Середньорічна відносна вологвість повітря зазвичай становить 50-70 % у лісових районах і 70- 80% у високогірних зонах.

Тривалість зимового періоду (із середньодобовими температурами нижче 0⁰ С) у горах коливається від 3,5-4 місяців на висотах 850-1000 м до 5 місяців у вищих зонах. Найнижчі температури сягають 10-14⁰С, а окремі роки можуть опускатися до -20⁰С. Лютого зазвичай вважають найхолоднішим місяцем року. Весна тривала й затяжна, її тривалість становить від 80 до 120 днів і супроводжується різкими коливаннями [25; 26].

Весна тривала й затяжна, її тривалість становить від 80 до 120 днів і супроводжується різкими коливаннями температури. Зі збільшенням висоти на кожні 100 метрів початок весни запізнюється приблизно на 2 дні, а її завершення – на 8 днів.

Літо (період із середньодобовою температурою вище $+15^{\circ}\text{C}$) триває 1-1,5 місяці. Максимальні літні температури досягають 30°C , добова кількість опадів може досягати іноді 200-300 мм.

Осінь триває 3-3,5 місяці. В загальному осінь тепла, більш сухіша ніж літо і з більш постійним та плавним ходом температури ніж весна [24].

За дослідженнями [25; 40] на території Карпат виділяють декілька кліматичних зон, які відрізняються між собою за термічними характеристиками і гідротермічними коефіцієнтами. У передгір'ї Тячівського району Закарпатської області розташоване Солотвинське родовище кам'яної солі, запаси якого оцінюються приблизно в 350 млн тонн. Соляні шари займають площу близько 200 гектарів і представлені лінзами чистої та забрудненої солі, а також глинисто-соленосними відкладами. Видобуток солі здійснюється підземним способом; відпрацьовані шахти переобладнано для лікування астми.

Клімат, зокрема на низовині та в передгір'ї, є сприятливим для вирощування садових культур, винограду, а подекуди – навіть деяких субтропічних рослин. Так, в Ужгороді (висота 132 м) середня температура січня становить $-3,1^{\circ}\text{C}$, липня – $+20,1^{\circ}\text{C}$, а річна кількість опадів – близько 770 мм. У гірських районах клімат змінюється відповідно до висоти: наприклад, у селищі Ясіня (висота 652 м) середня температура січня становить $-7,7^{\circ}\text{C}$, липня – $+16,9^{\circ}\text{C}$, при річній кількості опадів 1030 мм [19; 40].

Ще більш помітний вплив висоти простежується у зміні рослинності, яка чітко поділяється на кілька висотних смуг: лісостепова зона, рослинність низовини, передгірна смуга (до 400 м), нижня й верхня смуга лісів, полонинська смуга з субальпійською рослинністю.

РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

3.1. Методика проведення досліджень

Упродовж 2024-2025 рр. проводили дослідження природної флори лікарських рослин. Обстежували узбіччя доріг, пасовища, поля, узлісся околиць села Тарасівка Тячівського району. Нами було проаналізовано представленість основних ресурсозначущих видів лікарських рослин їх поширення, місцезростання. До дикорослих лікарських рослин відносили види офіційної (офіцинальної) та традиційної народної медицини.

Нами використовувався маршрутний метод дослідження та метод тимчасових пробних ділянок площею 1м². На ділянках визначали рясність зростання, життєва форма та аналізували види щодо екологічних умов. Рослини були впорядковані в анотований конспект флори, систематизовані за родами та родинami, із зазначенням їх фітоценотичної приуроченості. Невідомі види рослин гербаризували, заносили до польового щоденника під певним номером, а згодом визначали. Визначення видів здійснювали за «Визначником рослин Українських Карпат» [4] біоморфологічну характеристику проводили відповідно до класифікаційної системи І. К. Раункієра [48], рясність рослин за шкалою О.Друде [15]. Види, що належать до лікарських рослин, визначали за Мінарченко В.М. [27; 28; 29].

3.2. Конспект видів флори лікарських рослин

Анотований конспект лікарських рослин складений за результатами власних польових досліджень. Ми систематизували види рослин у таблицю по родинax, вказавши частоту трапляння виду та життєву форму(табл.3.1).

Таблиця 3.1.

Систематичний та флороценотичний аналіз родин флори

Родина	Вид	Частота трапляння	Життєва форма
Розові <i>Rosaceae</i>	Терен колючий <i>Prunus spinosa</i> L.	дуже часто	фанерофіт
	Шипшина собача <i>Rosa canina</i> L.	часто	фанерофіт
	Парило звичайне <i>Agrimonia eupatoria</i> L.	поодинокі	гемікриптофіт
	Гравілат річковий <i>Geum rivale</i> L.	часто	криптофіт
	Приворотень звичайний <i>Alchemilla vulgaris</i> L.	часто	гемікриптофіт
	Родовик лікарський <i>Sanguisorba officinalis</i> L.	досить часто	гемікриптофіт
	Глід колючий <i>Crataegus oxyacantha</i> L.	дуже часто	фанерофіт
	Суниці лісові <i>Fragaria vesca</i> L.	зникаються	гемікриптофіт
	Черемха звичайна <i>Rubus racemosus</i> L.	часто	фанерофіт
	Перстач прямостоячий <i>Potentilla erecta</i> L.	зрідка	гемікриптофіт
Айстрові <i>Asteraceae</i>	Ромашка лікарська <i>Matricaria recutita</i> L.	дуже часто	терофіт
	Нечуйвітер волохатенький <i>Hieracium pilosella</i> L.	часто	гемікриптофіт
	Оман високий <i>Inula helenium</i> L.	поодинокі	гемікриптофіт
	Лопух справжній <i>Arctium lappa</i> L.	зрідка	гемікриптофіт
	Волошка синя <i>Centaurea cyanus</i> Dost.	зрідка	терофіт
	Полин гіркий <i>Artemisia absinthium</i> L.	часто	гемікриптофіт
	Кульбаба лікарська <i>Taraxacum officinale</i> L.	дуже часто	гемікриптофіт
	Черета трироздільна <i>Bidens tripartita</i> L.	зрідка	терофіт
	Пижмо звичайне	досить часто	гемікриптофіт

	<i>Tanacetum vulgare</i> L.		
	Деревій звичайний <i>Achillea millefolium</i> L.	дуже часто	гемікриптофіт
	Підбіл звичайний <i>Tussilago farfara</i> L.	досить часто	гемікриптофіт
	Цикорій дикий <i>Cichorium intybus</i> L.	зрідка	гемікриптофіт
Бобові <i>Fabaceae</i>	Конюшина лучна <i>Trifolium platense</i> L.	дуже часто	гемікриптофіт
	Вовчуг польовий <i>Ononis arvensis</i> L.	зрідка	гемікриптофіт
	Робінія звичайна <i>Robinia pseudoacacia</i> L.	зрідка	фанерофіт
	Буркун лікарський <i>Mellilotus officinalis</i> L.	часто	терофіт
Барвінкові <i>Aposynaceae</i>	Барвінок малий <i>Vinca minor</i> L.	зникаються	хамефіт
Березові <i>Betulaceae</i>	Вільха чорна <i>Alnus glutinosa</i> L.	часто	фінерофіт
	Вільха сіра <i>Alnus incana</i> (Chaix.) D.C.	часто	фанерофіт
	Ліщина звичайна <i>Corylus avellana</i> L.	зрідка	фанерофіт
Букові <i>Fagaceae</i>	Дуб звичайний <i>Quercus rubra</i> L.	часто	фанерофіт
Тирличеві <i>Gentianaceae</i>	Золототисячник малий <i>Centaureum minus</i> Moench.	поодинокі	терофіт
	Тирлич жовтий <i>Gentiana lutea</i> L.	поодинокі	гемікриптофіт
Бузинові <i>Sambucaceae</i>	Бузина чорна <i>Samducus nigra</i> L.	зрідка	фанерофіт
Гречкові <i>Polygonaceae</i>	Гірчак почейчуйний <i>Polygonum persicaria</i> L.	досить часто	терофіт
Хрестоцвіті <i>Brassicaceae</i>	Грицики звичайні <i>Capsela bursa-pastoris</i> L.	досить часто	терофіт
Зонтичні <i>Apiaceae</i>	Дягель лікарський <i>Angelica archangelica</i> L.	поодинокі	гемікриптофіт
	Кмин звичайний <i>Carum carvi</i> L.	зрідка	гемікриптофіт
	Яглиця звичайна <i>Aegopodium podagraria</i> L.	досить часто	криптофіт
Валеріанові <i>Valerianaceae</i>	Валеріана пагононосна <i>Valeriana stolonifera</i> L.	зрідка	гемікриптофіт
Кипарисові	Ялівець звичайний	досить часто	фанерофіт

<i>Cupressaceae</i>	<i>Juniperus communis</i> L.		
Липові <i>Tiliaceae</i>	Липа серцелиста <i>Tilia cordata</i> L.	досить часто	фанерофіт
Вересові <i>Ericaceae</i>	Чорниця звичайна <i>Vaccinium myrtillus</i> L.	дуже часто	хамефіт
	Брусниця звичайна <i>Vaccinium vitis-idaea</i> L.	зрідка	хамефіт
	Верес звичайний <i>Calluna vulgaris</i> L.	часто	хамефіт
Губоцвіті <i>Lamiaceae</i>	М'ята польова <i>Mentha arvensis</i> L.	часто	гемікриптофіт
	Собача кропива п'ятилопатева <i>Leonurum quinquelobatus</i> Gilib.	зрідка	гемікриптофіт
	Буквиця лікарська <i>Betonica officinalis</i> L.	поодинокі	гемікриптофіт
	Жабрій гарний <i>Galeopsis speciosa</i> L.	дуже часто	гемікриптофіт
	Котяча м'ята справжня <i>Nepeta cataria</i> L.	часто	гемікриптофіт
	Ваточник чорний <i>Ballota nigra</i> L.	зрідка	гемікриптофіт
	Чистець болотний <i>Stachys palustris</i> L.	поодинокі	криптофіт
	Глуха кропива біла <i>Lamium album</i> L.	досить часто	терофіт
	Суховершки звичайні <i>Prunella vulgaris</i> L.	зрідка	гемікриптофіт
	Материнка звичайна <i>Origanum vulgare</i> L.	зрідка	гемікриптофіт
	Чебрець повзучий <i>Thymus serpyllum</i> L.	зникаються	хамефіт
Соснові <i>Pinaceae</i>	Сосна звичайна <i>Pinus sylvestris</i> L.	часто	фанерофіт
Звіробійні <i>Hypericaceae</i>	Звіробій звичайний <i>Hypericum perforatum</i> L.	зрідка	гемікриптофіт
Шорстколисті <i>Boraginaceae</i>	Живокіст лікарський <i>Symphytum officinale</i> L.	поодинокі	криптофіт
	Воловик лікарський <i>Anchusa officinalis</i> L.	часто	гемікриптофіт
	Синяк звичайний <i>Echium vulgare</i> L.	часто	гемікриптофіт

Жовтецеві <i>Ranunculaceae</i>	Калюжниця болотна <i>Caltha palustris</i> L.	поодинокі	криптофіт
Хвощові <i>Equisetaceae</i>	Хвощ польовий <i>Equisetum arvense</i> L.	зрідка	криптофіт
Ранникові <i>Scrophulariaceae</i>	Льончик звичайний <i>Linaria vulgaris</i> Mill.	зрідка	гемікриптофіт
	Наперстянка велико квіткова <i>Digitalis grandiflora</i> Mill.	поодинокі	гемікриптофіт
	Дивина густоквіткова <i>Verbascum densiflorum</i> Bertol.	зрідка	терофіт
Онагрові <i>Onagraceae</i>	Хамерій вузьколистий <i>Chamaerion angustifolium</i> L.	зрідка	гемікриптофіт
Первоцвіті <i>Primulaceae</i>	Первоцвіт весняний <i>Primula veris</i> L.	зрідка	гемікриптофіт
Гвоздичні <i>Caryophyllaceae</i>	Мильнянка лікарська <i>Saponaria officinalis</i> L.	поодинокі	хамефіт
Макові <i>Papaveraceae</i>	Чистотіл звичайний <i>Chelidonium majus</i> L.	зрідка	гемікриптофіт
Жостерові <i>Rhamnaceae</i>	Крушина ламка <i>Frangula alnus</i> Mill.	зрідка	фанерофіт
Подорожникові <i>Plantaginaceae</i>	Подорожник великий <i>Plantago major</i> L.	досить часто	гемікриптофіт
Кропивові <i>Urticaceae</i>	Кропива дводомна <i>Urtica dioica</i> L.	досить часто	гемікриптофіт
Калинові <i>Viburnaceae</i>	Калина звичайна <i>Viburnum opulus</i> L.	зрідка	фанерофіт
Плаунові <i>Lycopodiaceae</i>	Баранець звичайний <i>Huperzia selago</i> L.	зрідка	хамефіт
Зозулинцеві <i>Orchidaceae</i>	Любка дволиста <i>Platanthera bifolia</i> Rich.	поодинокі	гемікриптофіт

За шкалою Друде ми визначили рясність лікарських рослин. Так, досить часто (Cop1) відмічено зростання 11 видів (14,5 %). До таких лікарських рослин відносять: *Urtica dioica* L., *Polygonum persicaria* L., *Tussilago farfara* L., *Tilia cordata* L. та ін. Часто (Cop2) 16 видів (21,1 %) (*Mentha arvensis* L., *Calluna vulgaris* L., *Alnus incana* (Chaix.) D.C, *Hieracium pilosella* L. тощо), дуже часто (Cop3) – 8 видів (10,5 %) (*Galeopsis speciosa* L., *Vaccinium myrtillus* L., *Achillea millefolium* L.), розсіяно у невеликій кількості тобто

зрідка (*Sp*) – 26 видів (34,2 %) (*Viburnum opulus* L., *Primula veris* L., *Arctium lappa* L., *Linaria vulgaris* Mill., *Valeriana stolonifera* L.), поодинокі (*Sol*) – 12 видів (15,8 %) (*Gentiana lutea* L., *Angelica archangelica* L., *Centaureum minus* Moench., *Inula helenium* L. *Caltha palustris* L. *Betonica officinalis* L.) та зникаються надземними частинами 3 види (3,9 %) (*Thymus serpyllum* L., *Fragaria vesca* L., *Vinca minor* L.). Рясність видів представлена на рис.2

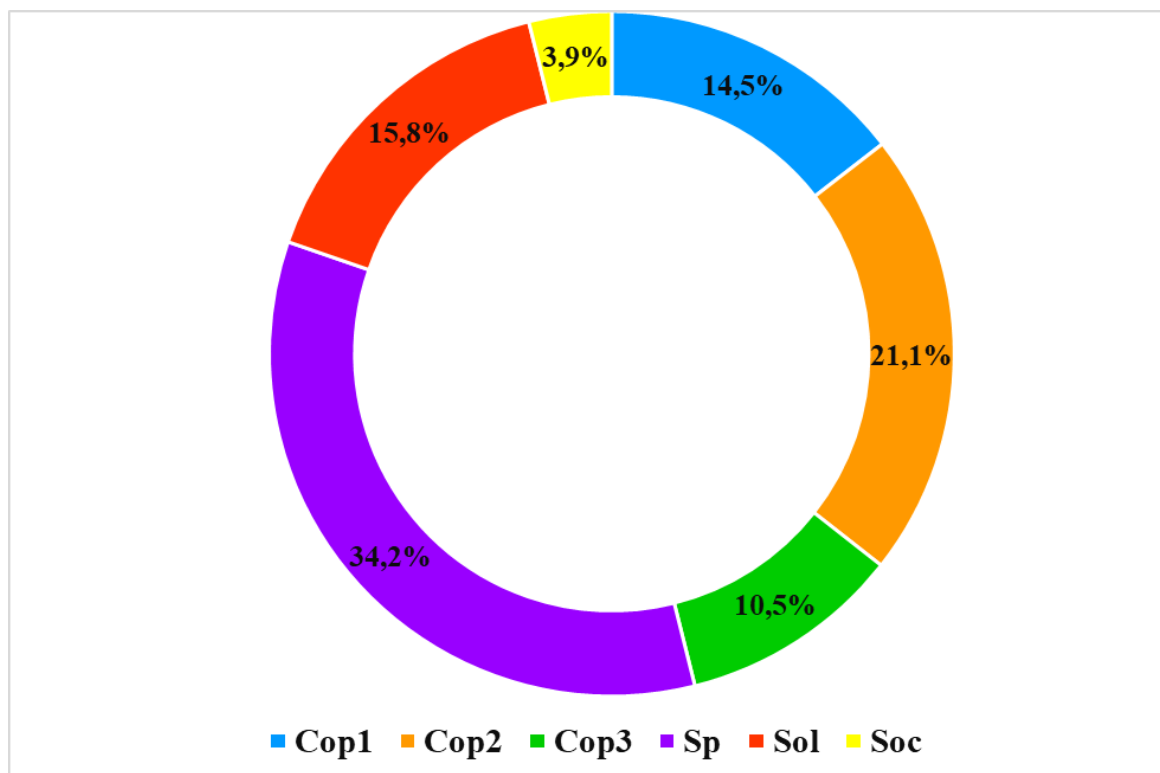

Рис.2. Рясність лікарських рослин

За проведеними дослідженнями серед виявлених нами рослин 46,1 % видів можна збирати як лікарську сировину. Зростають розсіяно у невеликій кількості та поодинокі – 53,9 %

3.3. Аналіз систематичної структури лікарських рослин

За результатами проведених досліджень на території околиць села Тарасівка зростає 76 видів лікарських рослин. Належать до 75 родів, 32

родин, 5 класів та 4 відділів (*Lycopodiohyta*, *Equisetophyta* по 1 виду; 1,3 %), *Pinophyta* 2 види (2,6 %) та *Magnoliophyta* – 72 види (94,8 %). Лише 1 вид (1,3 %) належить до класу *Liliopsida*, решта це представники класу *Magnoliopsida* (табл.3.2).

Таблиця 3.2

Структура флори лікарських рослин с. Тарасівка

Відділ і класи	Родина		Вид	
	абс .к-сть	%	абс. к-сть	%
<i>Lycopodiohyta</i>	1	3,1	1	1,3
<i>Equisetophyta</i>	1	3,1	1	1,3
<i>Pinophyta</i>	2	6,3	2	2,6
<i>Magnoliophyta</i>	28	87,5	72	94,8
<i>Magnoliopsida</i>	27	84,4	71	93,5
<i>Liliopsida</i>	1	3,1	1	1,3
Загалом:	32	100,0	76	100,0

Серед виявлених нами родин, найбільшою різноманітністю видів представлена родина *Asteraceae* 12 видів (15,8 %). Це - *Matricaria recutita* L., *Cichorium intybus* L., *Taraxacum officinale* L., *Centaurea cyanus* Dost та ін.

Другу позицію за кількістю видів займає родина *Lamiaceae* -11 видів (14,5 %), з них широко представлені: *Galeopsis speciosa* L., *Origanum vulgare* L., *Prunella vulgaris* L., *Lamium album* L. та ін.

Третє місце належить *Rosaceae* - 10 видів (13,5 %): *Prunus spinosa* L., *Fragaria vesca* L., *Crataegus oxyacantha* L., *Potentilla erecta* L. тощо.

Родина *Fabaceae* представлена 4 видами, що становить 5,3 % (*Robinia pseudoacacia* L., *Trifolium platense* L., *Ononis arvensis* L. та *Mellilotus officinalis* L.). П'ять родин: *Scrophulariaceae*, *Apiaceae*, *Boraginaceae*, *Ericaceae* та *Betulaceae* нараховують по 3 види, що становить 3,9 % від загального числа видів. Родина *Gentianaceae* включає 2 види (2,6 %). Це - *Centaureum minus* Moench. та *Gentiana lutea* L. Слід відзначити, що 22 родини є одновидовими (табл.3.3).

Таблиця 3.3

Спектр родин флори дикорослих лікарських рослин

Місце родини у спектрі	Назва родини	Кількість видів	Частка від загальної кількості, %
1	<i>Asteraceae</i>	12	15,8
2	<i>Rosaceae</i>	10	13,2
3	<i>Fabaceae</i>	4	5,3
4	<i>Lamiaceae</i>	11	14,5
5	<i>Scrophulariaceae</i>	3	3,9
6	<i>Polygonaceae</i>	1	1,3
7	<i>Brassicaceae</i>	1	1,3
8	<i>Apiaceae</i>	3	3,9
9	<i>Boraginaceae</i>	3	3,9
10	<i>Ranunculaceae</i>	1	1,3
11	<i>Orchidaceae</i>	1	1,3
12	<i>Caryophyllaceae</i>	1	1,3
13	<i>Plantaginaceae</i>	1	1,3
14	<i>Papaveraceae</i>	1	1,3
15	<i>Hypericaceae</i>	1	1,3
16	<i>Equisetaceae</i>	1	1,3
17	<i>Onagraceae</i>	1	1,3
18	<i>Sambucaceae</i>	1	1,3
19	<i>Urticaceae</i>	1	1,3
20	<i>Ericaceae</i>	3	3,9
21	<i>Lycopodiaceae</i>	1	1,3
22	<i>Rhamnaceae</i>	1	1,3
23	<i>Primulaceae</i>	1	1,3
24	<i>Pinaceae</i>	1	1,3
25	<i>Tiliaceae</i>	1	1,3
26	<i>Cupressaceae</i>	1	1,3
27	<i>Betulaceae</i>	3	3,9
28	<i>Gentianaceae</i>	2	2,6
29	<i>Viburnaceae</i>	1	1,3
30	<i>Valerianaceae</i>	1	1,3
31	<i>Apocynaceae</i>	1	1,3
32	<i>Fagaceae</i>	1	1,3

У провідних родин і зосереджено найбільше кількість родів: *Asteraceae* 16,0 %, *Lamiaceae*-14,7 %, *Rosaceae* -13,3 % , *Fabaceae*-5,3 %. Такі родини:

Scrophulariaceae, *Boraginaceae*, *Apiaceae*, *Ericaceae* – 4,0 %. По 2 роди (2,7 %) мають *Betulaceae* та *Gentianaceae*. По 1 роду налічують 22 родини, що складає 1,3 % (табл.3.4).

Таблиця 3.4

Спектр родин за кількістю родів

Родина	К-сть родів	%
<i>Asteraceae</i>	12	16,0
<i>Lamiaceae</i>	11	14,7
<i>Rosaceae</i>	10	13,3
<i>Fabaceae</i>	4	5,3
<i>Scrophulariaceae</i> , <i>Boraginaceae</i> , <i>Apiaceae</i> , <i>Ericaceae</i> ,	3	4,0
<i>Betulaceae</i> , <i>Gentianaceae</i>	2	2,7
<i>Polygonaceae</i> , <i>Fagaceae</i> , <i>Apocynaceae</i> <i>Ranunculaceae</i> , <i>Caryophyllaceae</i> <i>Papaveraceae</i> , <i>Valerianaceae</i> , <i>Brassicaceae</i> , <i>Sambucaceae</i> , <i>Hypericaceae</i> , <i>Equisetaceae</i> , <i>Onagraceae</i> , <i>Rubiaceae</i> , <i>Urticaceae</i> , <i>Cupressaceae</i> , <i>Tiliaceae</i> , <i>Pinaceae</i> , <i>Primulaceae</i> , <i>Rhamnaceae</i> , <i>Lycopodiaceae</i> , <i>Orchidaceae</i> , <i>Viburnaceae</i>	1	1,3

3.4. Біоморфологічний аналіз

Провівши аналіз життєвих форм за класифікацією Раункієра [48], встановили, що переважають на досліджуваній території гемікриптофіти - 39 видів (51,3 %). Це – *Chelidonium majus* L., *Prunella vulgaris* L., *Valeriana stolonifera* L., *Inula helenium* L. тощо.

Фанерофіти представлені 15 видами, що становить 19,7 % (*Quercus rubra* L., *Juniperus communis* L., *Samducus nigra* L., *Robinia pseudoacacia* L., *Rosa canina* L. та ін). На терофіти припадає 11,8 % (9 видів). До них відносять: *Capsela bursa-pastoris* L., *Mellilotus officinalis* L., *Centaurea cyanus* Dost. тощо.

Криптофіти та хамефіти представлені практично однаковою кількістю видів. Так, на хамефіти припадає 9,2 % (7 видів). Це: *Huperzia selago* L., *Thymus serpyllum* L., *Vaccinium myrtillus* L., *Vaccinium vitis-idaea* L. тощо. Криптофіти налічують 6 видів (8,0%). Криптофіти представлені такими видами, як *Caltha palustris* L., *Symphytum officinale* L., *Aegopodium podagraria* L., *Geum rivale* L. та ін. (рис.3).

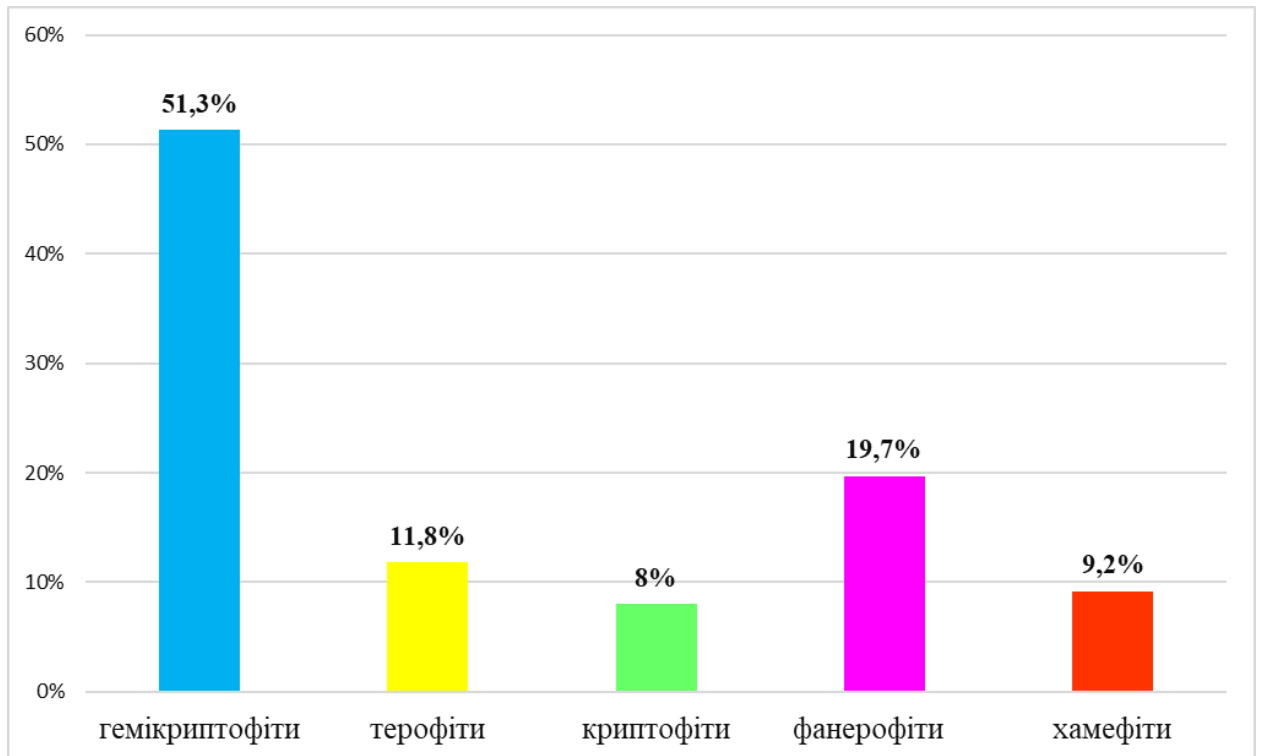

Рис.3. Біоморфологічна структура лікарських рослин

3.5. Еколого- ценотичний аналіз видів лікарських рослин

Нами був проведений екологічний аналіз рослин по відношенню до води, освітлення та ґрунту.

У результаті здійсненого аналізу щодо до вологості ґрунту переважають у кількісному співвідношенні ксеромезофіти 36,8 % (28 видів). Це такі види, як *Artemisia absinthium* L., *Agrimonia eupatoria* L., *Achillea millefolium* L., *Chamaerion angustifolium* та ін. На мезофіти припадає 25 видів (32,9 %) – *Arctium lappa* L., *Capsela bursa-pastoris* L., *Hypericum perforatum* L.,

Centaureum minus Moench. та ін. Мезоксерофіти 13 видів (17,1 %): *Carum carvi* L., *Prunus spinosa* L., *Rosa canina* L., *Potentilla erecta* L.

Гігромезофіти найменш представлені 10 видів (13,2%): *Sanguisorba officinalis* L., *Tussilago farfara* L., *Mentha arvensis* L., *Caltha palustris* L., *Urtica dioica* L. (рис.4).

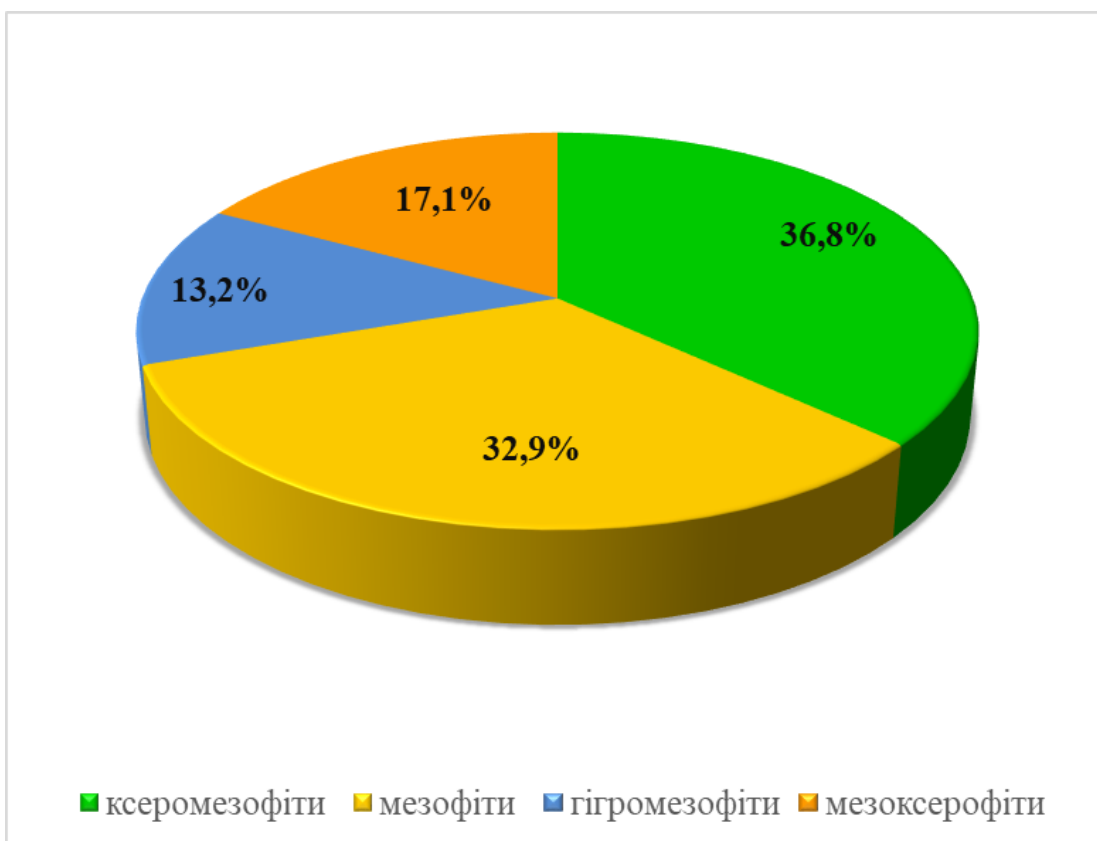

Рис.4. Екологічний спектр флори за відношенням щодо вологості

Нами було проаналізовано відношення лікарських рослин до освітлення. Так, за нашими дослідженнями значно переважають у кількісному відношенні геліофіти, які налічують 37 видів (48,7 %). Це *Ononis arvensis* L., *Prunella vulgaris* L., *Linaria vulgaris* Mill., *Origanum vulgare* L. та ін. Друге місце за чисельністю займають сціогеліофіти 22 види (28,9 %): *Arctium lappa* L., *Digitalis grandiflora* Mill., *Alchemilla vulgaris* L. тощо. Третю позицію займають геліосціофіти 17 видів (22,4 %): *Vinca minor* L., *Samducus nigra* L., *Vaccinium myrtillus* L., *Urtica dioica* L. та ін. (рис.5).

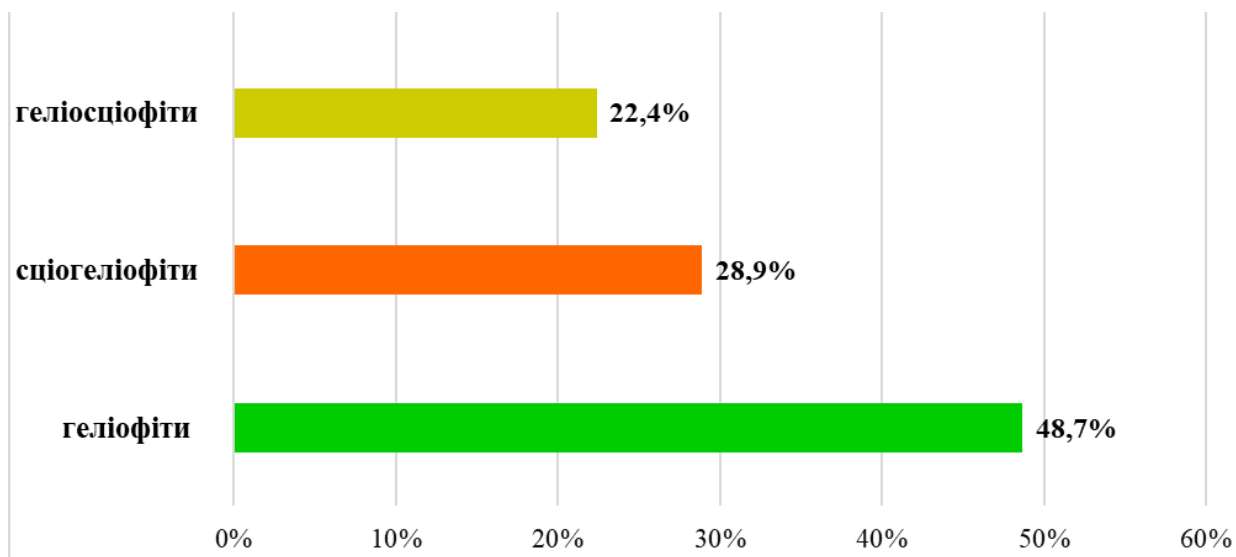

Рис.5. Екологічний спектр флори за відношенням до світлового режиму

Ми проаналізували відношення лікарських рослин до поживності ґрунту. Найбільшою кількістю представлені евтрофи, які налічували 39 видів (51,3 %): *Geum rivale* L., *Arctium lappa* L., *Trifolium platense* L., *Mentha arvensis* L., *Mentha arvensis* L. тощо. Мезотрофи становили дещо меншу кількість 27 видів (35,5 %): *Artemisia absinthium* L., *Tanacetum vulgare* L., *Cichorium intybus* L., *Polygonum persicaria* L. та ін.

Група оліготрофів представлена незначною кількістю - 10 видами, що становить 13,2 %. Це *Mellilotus officinalis* L., *Linaria vulgaris* Mill., *Achillea millefolium* L. та ін. (рис. 6).

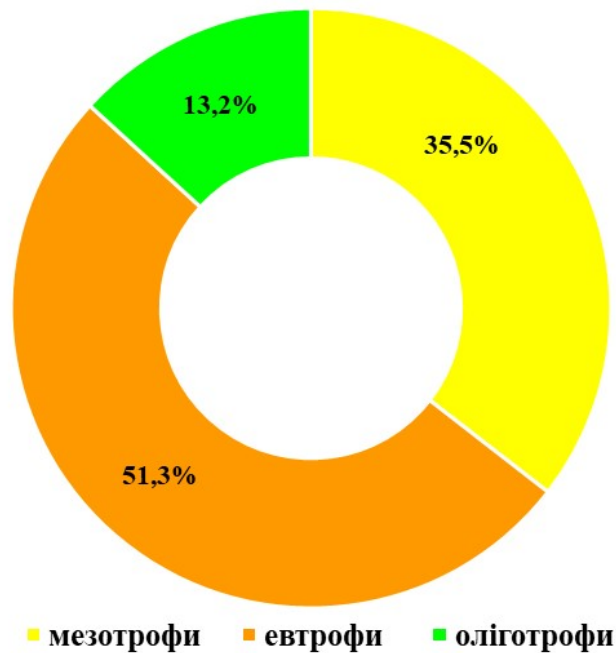

Рис.6. Екологічний спектр флори за відношенням до трофності ґрунту

Проведений нами еколого-фітоценологічний аналіз флори дозволив виділити 6 флороценокомплексів: неморальний, лучний, гігрофільний, синантропний, монтанний, бореальний, які представлені у таблиці 3.5.

Флороценотип становить сукупність видів, притаманних певним групам формацій одного типу рослинності, які об'єднуються за природно-історичними, еколого-едафічними характеристиками та подібними умовами поширення.

Таблиця 3.5

Ценотичний спектр флори

	Флороценотип	К-сть видів	%
1	Лучний	31	40,8
2	Неморальний	14	18,4
3	Синантропний	16	21,1
4	Монтанний	4	5,2
5	Бореальний	6	7,9
6	Гігрофільний	5	6,6

У результаті досліджень нами встановлено у флорі с. Тарасівка значно переважає у кількісному відношенні лучний флороценотип (31 вид; 40,8 %). Він представлений такими видами, як *Echium vulgare* L., *Sanguisorba officinalis* L., *Potentilla erecta* L. та ін.

Неморальна група представлена 14 видами, що становить 18,4 % (*Prunus spinosa* L., *Vinca minor* L., *Quercus rubra* L. тощо).

Синантропна група налічує 16 видів (21,1 %) (*Plantago major* L., *Urtica dioica* L., *Ballota nigra* L. тощо). Види синантропної групи приурочені до зростання в антропогенно змінених угрупованнях.

Бореальна група репрезентована 6 видами, що становить 7,9 % (*Vaccinium myrtillus* L., *Vaccinium vitis-idaea* L., *Calluna vulgaris* L. та ін).

До гігрофільної групи належать 5 видів (6,6 %). Ця група представлена *Mentha arvensis* L., *Angelica archangelica* L., *Geum rivale* L. тощо).

Найменш представлена група монтанна 4 видами (5,2 %) (*Alchemilla vulgaris* L., *Alnus incana* (Chaix.) D.C., *Valeriana stolonifera* L. тощо.) (рис. 7).

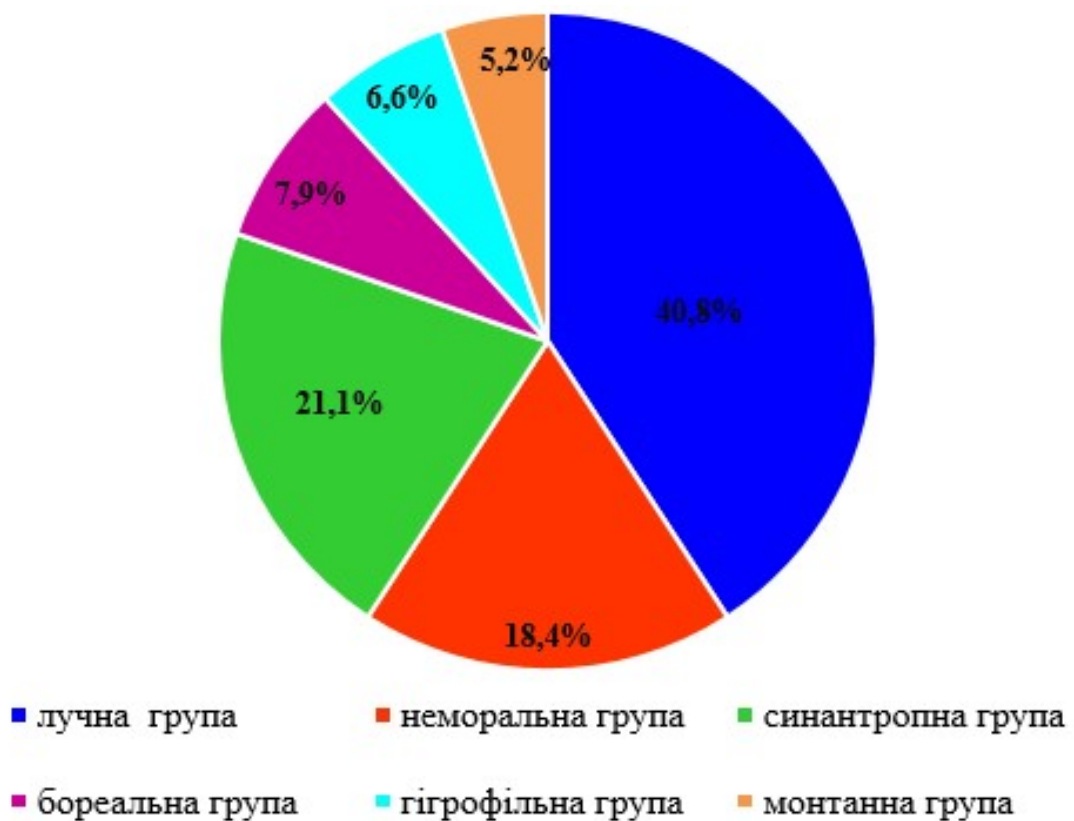

Рис.7. Флороценотичні групи рослин

3.6. Поділ лікарських рослин за характером дії на системи організму

Із понад 6 тисяч видів судинних рослин, що зростають у флорі України, 1075 [3] використовуються в офіційній та народній медицині. З урахуванням перспективних для фармацевтики видів, які містять фізіологічно активні речовини, але ще не набули широкого застосування, ця кількість зростає до 2219 [32].

У результаті здійсненого нами аналізу ми розподілили рослини на категорії: офіцинальні, неофіцинальні (використовуються в народній медицині) та перспективні для фармації.

Офіцинальні лікарські рослини – це рослини, які пройшли хімічне та фармакологічне дослідження і офіційно визнані як сировина для виготовлення лікарських засобів. Вони занесені до Державного реєстру лікарських засобів України. На сьогодні офіційна медицина використовує біля 200 видів судинних рослин [3; 47].

Неофіцинальні (рослини народної медицини) – більшість яких не в достатній мірі описані та відомості про ефективність застосування не пройшла необхідної перевірки. Слід, відзначити, що більшість рослин з цієї категорії активно використовуються у країнах, де медична допомога з різних причин недоступна [3].

Перспективні лікарські рослини – це види, фармакологічна ефективність яких вже доведена, проте клінічні випробування ще не завершено, або ж відсутні надійні й стандартизовані методи заготівлі сировини.

Серед виявлених нами лікарських рослин 47 видів відносять до офіцинальних, 29 видів використовується в народній медицині.

Лікарські рослини, які використовують в офіційній медицині – шипшина собача (*Rosa canina* L.), брусниця звичайна (*Vaccinium vitis-idaea* L.), чебрець повзучий (*Thymus serpyllum* L.) та ін.

Шипшина собача (*Rosa canina* L.), плоди шипшини застосовують у вигляді настою, сиропу, екстракту, порошку при недовкрів'ї, виснаженні

організму, атеросклерозі; вони містять високу концентрацію аскорбінової кислоти, вітаміни групи В, РР, К, флавоноїди.

Брусниця звичайна (*Vaccinium vitis-idaea* L.) ягоди містять глікозиди, каротиноїди, антоціанові сполуки, дубильні речовини, відвар і настій листя застосовують як сечогінний засіб при захворюваннях нирок, уживають при поносах, для полоскання горла при ангінах.

Ромашка лікарська (*Matricaria recutita* L.) як лікувальну сировину використовують кошики; настій з кошиків застосовують як проносний, потогінний, жовчогінний, болезаспокійливий засіб; ефірна олія ромашки має дезинфікуючу та потогінну дію.

Чебрець повзучий (*Thymus serpyllum* L.) з лікувальною метою використовують траву (квіти, листки, стебло) чебрецю при гострих і хронічних захворюваннях дихальних шляхів, бронхіальній астмі й туберкульозі. Трава входить до складу відхаркувальних, вяжучих і жовчогінних зборів.

Цілющі властивості лікарських рослин визначаються умістом фізіологічно активних речовин, які впливають на органи та системи, та організм в цілому. Варто відзначити, що кожна рослина спричиняє певну дію на організм людини. Загалом рослини впливають на обмін речовин та оздоровлюють організм.

Статистичні дані свідчать, що при лікуванні шлунково-кишкових, серцево-судинних, ендокринних та алергічних захворювань, хвороб печінки та нирок частка препаратів з рослин становить 80-90 %.

Види лікарських рослин, які застосовують в народній та нетрадиційній медицині налічують 21 вид (27,6 %) конюшина лучна (*Trifolium platense* L.),

оман високий (*Inula helenium* L.), приворотень звичайний (*Alchemilla vulgaris* L.) та ін.

Конюшина лучна (*Trifolium platense* L.) з лікувальною метою використовують суцвіття конюшини (голівки з верхівковим листям) і трава які заготовляють у період повного цвітіння та корінь. У народній медицині

відвар коріння застосовують при грижі, як відхаркувальний, сечогінний, жовчогінний, антисептичний засіб при циститі.

Приворотень звичайний (*Alchemilla vulgaris* L.) лікарською сировиною є квітуча трава та коріння, яка містить дубильні речовини, катехіни, флавоноїди, використовують у народній медицині при шлункових кольках, запаленні легенів, захворюваннях спинного мозку, кровотечах тощо.

Оман високий (*Inula helenium* L.) використовують корінь і кореневище другого року життя. Відвар кореневища використовують при бронхіті, бронхіальній астмі, запаленні легенів, емфіземі, туберкульозі; гастритах з підвищеною секрецією, ентероколитах. Ефірна олія є гарним антисептичним засобом і може застосовуватися для ароматизації кулінарних виробів.

Лікарські рослини відіграють важливе місце як у лікуванні, так і у профілактиці захворювань. Клінічно підтверджені факти, що завдяки прийому деяких лікарських рослин можна попередити захворювання, вилікуватись або покращити свій фізичний і емоційний стан. Ще давні філософи вважали: «Лікар лікує хворобу, а природа виліковує людину». Велику частину медичних препаратів виготовляють із використанням лікарських рослин [34; 36].

Лікування – це процес усунення симптомів та проявів того чи іншого захворювання, нормалізація порушених процесів та одужання, відновлення здоров'я. Варто відзначити, що особливе місце займає харчування продуктами рослинного походження та лікування лікарськими рослинами.

За літературними джерелами [1; 27; 28; 29] ми провели аналіз та сформували групи лікарських рослин за лікувальною дією. До уваги брали перевагу у сировині фізіологічно активні речовини. Відомо, що вміст у лікарській рослині БАР є різний та відповідно і різнобічна дія, проте є група яка за вмістом цих сполук переважає.

У результаті досліджень нами проаналізовано та визначено рослини, які застосовують при різноманітних захворюваннях. Так, лікарські рослини у нас розподілені на 8 груп.

До першої групи відносять 12 видів (15,8 %) які використовують при захворюваннях серцево - судинної системи. Слід зазначити, що захворювання серцево-судинної системи посідає одне з перших місць серед населення, що є одна з причин втрати працездатності та передчасної смерті. Представниками є глід колючий (*Crataegus oxyacantha* L.), валеріана пагононосна (*Valeriana stolonifera* L.), собача кропива п'ятилопатева (*Leonurum quinquelobatus* Gilib.), цикорій дикий (*Cichorium intubus* L. та ін.).

Застосовують при захворюваннях шлунково – кишкового тракту (13,2%; 10 видів) вільха сіра (*Alnus incana* (Chaix.) D.C.), кмин звичайний (*Carum carvi* L.), гірчак почейчуйний (*Polygonum persicaria* L.), деревій звичайний (*Achillea millefolium* L.), оман високий (*Inula helenium* L.).

Група седативної дії на нервову систему налічує 13 видів (17,1%). Це глуха кропива біла (*Lamium album* L.), калина звичайна (*Viburnum opulus* L.), материнка звичайна (*Origanum vulgare* L.), первоцвіт весняний (*Primula veris* L.) та ін.

До рослин, що використовуються при хворобах органів дихання ми віднесли 8 видів (10,5 %) кульбаба лікарська (*Taraxacum officinale* Wigg.), сосна звичайна (*Pinus sylvestris* L.), приворотень звичайний (*Alchemilla vulgaris* L.), живокіст лікарський (*Symphytum officinale* L.).

Група знеболюючих та аснтисептичних налічує 14 видів (18,4%) вовчуг польовий (*Ononis arvensis* L.), ромашка лікарська (*Matricaria recutita* L.), чебрець повзучий (*Thymus serpyllum* L.), наперстянка велико квіткова (*Digitalis grandiflora* Mill.), чистець болотний (*Stachys palustris* L.) та ін.

Види лікарських рослин, що використовують при захворюваннях шкіри віднесено 8 видів, що становить 10,5 %. Ця група представлена такими видами, як крушина ламка (*Frangula alnus* Mill.), конюшина лучна (*Trifolium platense* L.), лопух справжній (*Arctium lappa* L.), ялівець звичайний (*Juniperus communis* L.) та ін.

При сечокам'яній і жовчнокам'яній хворобі виділено 6 видів (7,9 %) хвощ польовий (*Equisetum arvense* L.), чорниця звичайна (*Vaccinium myrtillus*

L.), суниці лісові (*Fragaria vesca* L.), липа серцелиста (*Tilia cordata* L.), брусниця звичайна (*Vaccinium vitis-idaea* L.), буквиця лікарська (*Betonica officinalis* L.) тощо.

Нами виділено групу лікарських рослин, що застосовують при обміні речовин. До неї віднесено 5 видів (6,6 %). Це грицики звичайні (*Capsela bursa-pastoris* L.), кропива дводомна (*Urtica dioica* L.), собача кропива п'ятилопатева (*Leonurum quinquelobatus* Gilib.), м'ята польова (*Mentha arvensis* L.) та ін. (рис.8).

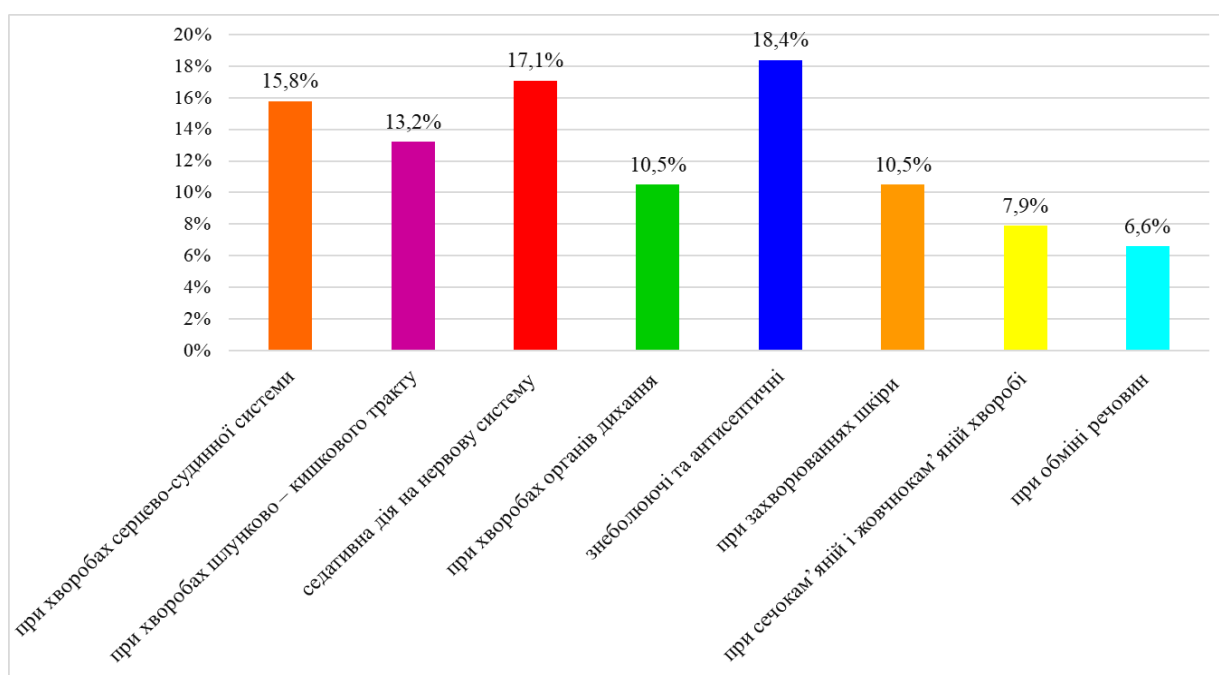

Рис.8. Розподіл лікарських рослин за лікувальною дією

ВИСНОВКИ

Аналіз ґрунтово-кліматичних природних умов Тячівського району показав, що вони є сприятливими для зростання лікарських рослин, про що свідчить їх значне флористичне багатство.

У результаті проведених досліджень на території с.Тарасівка нами виявлено зростання 76 видів лікарських рослин, що належать до 75 родів, 32 родин, 5 класів і 4 відділів. У кількісному співвідношенні значно переважає відділ *Magnoliophyta* - 72 види (94,8 %), зокрема клас *Magnoliopsida* 93,5 %.

У родинному спектрі домінують родини *Asteraceae* 12 видів (15,8 %). Другу позицію займає родина *Lamiaceae* -11 видів (14,5 %) третє належить *Rosaceae* -10 видів (13,5 %).

За шкалою Друде досить часто (*Cop1*) зростає 11 видів (14,5%), часто (*Cop2*) 16 (21,1 %), дуже часто (*Cop3*) – 8 (10,5 %), зрідка (*Sp*) – 26 (34,2 %), поодинокі (*Sol*) - 12 видів (15,8 %) та зникаються надземними частинами 3 види (39,5 %). Серед виявлених нами рослин 46,1 % видів можна збирати як лікарську сировину та розсіяно у невеликій кількості і поодинокі становлять - 53,9 %.

Серед життєвих форм переважають гемікриптофіти – 39 видів (51,3 %).

У кількісному співвідношенні переважають щодо до вологості ґрунту ксеромезофіти – 36,8 % (28 видів); до світла – геліофіти 37 видів (48,7 %); до трофності ґрунту – евтрофи 39 видів (51,3 %).

Провідне місце займає лучний флороценотип (31 вид; 40,8 %).

Серед виявлених нами лікарських рослин 47 видів (61,8 %) відносять до офіційних, 29 видів (38,2 %) використовується у народній медицині.

Визначено 8 груп лікарських рослин які використовують при різноманітних захворюваннях, таких як серцево судинної системи, шлунково – кишкового тракту, хворобах органів дихання, нервової системи, знеболюючих та асептичних, сечокам'яній і жовчнокам'яній, хворобах шкіри та обміні речовин.

У ході дослідження нами виявлено зростання трьох видів рослин, занесених до Червоної книги України. Серед зафіксованих рідкісних рослин – тирлич жовтий, любка дволиста та баранець звичайний.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексєєв І.С. Повний атлас лікарських рослин. Донецьк ТОВ "Глорія Трейд", 2013. 400 с.
2. Аннамухаммедова О. О., Аннамухаммедов А. О. Лікарські рослини: навч. посібник [для студентів вищ. навч. закл.]. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 202 с.
3. Бензель Л.В., Дармограй Р.Є., Олійник П.В., Бензель І.Л. Лікарські рослини і фітотерапія. К.: Медицина, 2010. 399с.
4. Визначник Українських Карпат. / Відп. ред. В. І. Чопик. К.: Наукова думка, 1977. 435с.
5. Вплив воєнних дій унаслідок повномасштабного вторгнення росії на довкілля України <https://osvita.nakypilo.ua/yak-viyna-vplyvaye-na-dovkilliya-ukrayiny/>
6. Гіряк К.М., Багрій М.В. Рекреаційні зони Закарпаття: стан і перспективи розвитку. *Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С.З. Гжицького*. 2016. Т.18. № 2 (69). С.17-21.
7. Гродзинський А.М. Лікарські рослини: Енциклопедичний довідник. К. : Українська енциклопедія, 1992. 544с.
8. Голубець М.А. Східнокарпатська гірська під провінція. Геоботанічне районування УРСР. К. : Наукова думка, 1997. С. 18 – 44.
9. Гудована Л.І. Рецепти здоров'я. Народні методи лікування. Тернопіль: Навчальна книга, 2006. 240 с.
10. Губаньов О.Г., Глущенко Л.А. Вирощування лікарських культур в Україні за незалежних європейських правил – запорука якості продукції. *Лікарське рослинництво: від досвіду минулого до новітніх технологій: матеріали третьої міжнародної науково–практичної інтернет–конференції*. Полтава, 15–16 травня 2014 р. Полтава, 2014. С.
11. Департамент екології природних ресурсів. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Закарпатській області за 2021 рік. *Ужгород*. 2022. 146 с.

12. Дідух Я.П., Плюта П.Г., Протопопова В.В. Екофлора України. К. : Фітосоціоцентр, 2000. 284с.
13. Дідух Я.П., Шеляг-Сосонко Ю.Р. Геоботанічне районування України. *Укр. бот. журн.* 2003. 60. № 1. С.6-17.
14. Доброчаєва Д.М., Заверуха Б.В. Ресурси дикорослих лікарських рослин, їх раціональне використання. *Фарм. журн.* 2006. № 2. С. 10-13.
15. Друде О. Екологія рослин: підручник. К. : «Фіона-К». 2003. 208 с.
16. Зузук Б.М., Зузук Л.Б. Ресурсознавство лікарських рослин. Вінниця: Нова книга, 2009. 144с.
17. Заверуха Б.В., Івченко І.С., Козьяков О.С. Раціональне використання ресурсів дикорослих рослин України. *Фарм. журн.* 2005. № 4. С. 23-24.
18. Закон України «Про Рослинний світ». *Відомості Верховної Ради.* 1999. № 22 – 23.
19. Закарпаття – 2008. Статистичний щорічник, Ужгород: *Облуправління статистики*, 2009. 490 с.
20. Комендар В.І. Лікарські рослини Карпат. Ужгород: Мистецька Лінія, 2007. 504с.
21. Кравчук Я. С. Геоморфологія Передкарпаття. Львів, 1999. 188 с.
22. Кіндрюк Б. В. Гідрографічна мережа та зливовий стік річок Українських Карпат. К. *Центр навчальної літератури*, 2004. 38с.
23. Клепець О.В. Лікарські рослини водної флори м. Полтави та околиць. *Біологія та екологія.* 2022. Том 8. № 2. С.51-64
24. Лихочвор В.В., Борисюк В.С., Дубковецький С.В. Лікарські рослини. Значення, ботанічні та біологічні особливості і технологія вирощування, заготівля. Львів: НВФ «Українські технології», 2003. 272 с.
25. Лобко В.Ю. Інформація лабораторії Закарпатського обласного центру гідрометеорології, 2009. 31с.
26. Мальський М.З., Праць Г.П. Кліматична карта. Львівська область. Атлас. М.: ГУГК, 1999. С.11-14.

27. Мінарченко В.М., І.А.Тимченко Атлас лікарських рослин України К.: Фітосоціоцентир, 2002. 172с.
28. Мінарченко В.М., Серeda П.І. Ресурсознавство. Лікарські рослини: навч.посіб. К. : Фітосоціоцентр, 2004. 71с.
29. Мінарченко В.М. Лікарські судинні рослини України (медичне та ресурсне значення). К.: Фітосоціоцентр, 2005. 324с.
30. Маринич О.М., Пархоменко Г.О., Петренко О.М. та ін. Удосконалена схема фізико-географічного районування України. *Укр. геогр. журн.* 2003. № 1. С. 16 -21.
31. Мойсієнко В.В. Лікарські рослини. Атлас. 2012. 397с.
32. Мінарченко В.М. Поширення та диференціація ресурсів лікарських рослин України. *Екологічний вісник*. 2008. № 5. С.15-17.
33. Мірзоева Т.В. Аналіз сучасного стану виробництва лікарських рослин в Україні. *Приазовський економічний вісник*. 2018. Вип.6 (11). С.62-67.
34. Носаль І. М. Від рослини – до людини: розповіді про лікувальні та лікарські рослини України. К.: Веселка, 1998. 606 с.
35. Нестерук Ю. Рослинний світ Українських Карпат: Чорногора. Екологічні мандрівки Львів, 2003. 520 с.
36. Олійник П.В., Бензель Л.В. Лікарські рослини. К.: Рідний край, 1999. 320 с.
- 37.Протопопова В.В., Мосякін С.Л., Шевера М.В. Фітоінвазії в Україні як загроза біорізноманіттю: сучасний стан і завдання на майбутнє. Київ: Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України. 2002. 32 с.
38. Поп С.С. Природні ресурси Закарпаття. Ужгород: ТОВ «Спектраль», 2002. 296 с.
39. Павлишак Я., Демко І. Лікарські рослини родини Asteraceae у флорі Дрогобиччини. *Молодь і поступ біології*: збірник тез XX міжнародної науково-практичної конференції студентів і аспірантів (18 – 20 квітня 2024 р.) Львів, 2024. С.112-113.

40. Роман Л.Ю. Ресурси Закарпаття: навчальний посібник. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2023. 240 с.
41. Смик Т. К. Корисні та рідкісні рослини України. Словник-довідник народних назв. К.: УРЕ, 1991. 416 с.
42. Сербін А. Г., Сіра Л.М., Слободянюк Т.О. Фармацевтична ботаніка. Вінниця: Нова Книга, 2007. 487 с
43. Сафонов М. М. Повний атлас лікарських рослин. Тернопіль: Навчальна книга –Богдан, 2010. 384 с.
44. Стрямець Н.С., Рябчук В.П. Лікарські рослини лісових екосистем Українського Розточчя та перспективи їх використання. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. Вип. 20.1. С.84-89.
45. Сухарев С.М., Чундак С.Ю., Сухарева О.Ю. Основи екології та охорони довкілля. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 394 с.
46. Серебряков І.Г., Чернова О.М. Життєві форми рослин. К.: Лібра, 1986. С. 94-103.
47. Чикаленко Т.С. Атлас ареалів і ресурсів лікарських рослин України. К.: Здоров'я, 1993. 332 с.
48. Raunkiaer C. The life forms of plants and statistical geography. Oxford: Univ. Press, 1934. 632 p.